

HÂZÂ MENÂSİK-İ HAC-İ SİNÂN EFENDİ (İMLA, SES VE ŞEKİL BİLGİSİ)

Hâzâ Menâsik-i Hac-ı Sinân Efendi (Spelling, Phonetics, Morphology)

Doç. Dr. Mehmet Emin TUĞLUK

Batman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Batman, Türkiye. emintugluk@gmail.com

Abdussamed ORAL

Milli Eğitim Bakanlığı, Batman, Türkiye. as_oral@hotmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received

10.02.2025

Kabul/Accepted

21.03.2025

Sayfa/ Page

65-95

Öz

Toplumların kültürünü, milletlerin yaşam tarzlarını şekillendiren pek çok unsur vardır. Din bu unsurların başında gelmektedir. Dinler, etkili oldukları milletlerin dil ve edebiyatlarına önemli ölçüde etki etmişlerdir.

Müslümanlar İslam dininin beş temel esasından biri olan hac ibadetini yerine getirmek için farklı coğrafyalardan kutsal sayılan topraklara seyahatler gerçekleştirmişlerdir. İslam toplumlarında hac ibadetinin daha kolay ve sağlıklı gerçekleştirilmesi için hac ibadetini konu edinen birçok eser yazılmıştır. Bu eserler menâsik-i hac ve menâzil-i hac başlıkları altında toplanmaktadır.

Bu çalışmada 18. yüzyılda istinsah edilen 72 varaktan oluşan, müellifi Sinâneddîn Yûsuf b. Abdullâh Amâsî olan “Hâzâ Menâsik-i Hac-ı Sinân Efendi” adlı eser incelenmiştir. Eser, hacla ilgili ibadetlerin hangi sıraya göre ve ne şekilde yapılacağı ile ilgili usul ve esasları anlattığı için menâsik-i hac türünde bir eserdir. Ayrıca eserin sonunda yolculuk esnasında bazı menziller ile suların bulunduğu yerler kısaca anlatıldığından eser, menâzil-i hac türüne de örnek teşkil etmektedir. Bu çalışmanın Anadolu sahasında 18. yüzyılda istinsah edilen bir eserin dil özelliklerinin belirlenmesi yönüyle alan yazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Menâsik-i Hac, Menâzil-i Hac, Seyahatname, Yusuf Sinan Efendi, 18. yüzyıl.

Abstract

There are many elements that shape the culture of societies and the lifestyles of nations. Religion is one of these elements. Religions have had a significant impact on the languages and literature of the nations they influence.

Muslims have traveled from different geographies to lands considered sacred in order to fulfill the pilgrimage, which is one of the five basic principles of Islam. In order to make the pilgrimage easier and healthier in Islamic societies, many works have been written about the pilgrimage. These works are collected under the titles of menâsik-i hac and menâzil-i hac.

In this study, it consists of 72 leaves copied in the 18th century, written by Sinâneddîn Yûsuf b. The work named "Hâzâ Menâsik-i Hac-ı Sinân Efendi" by Abdullâh Amâsî was examined. The work is a work in the genre of menâsik-i hajj, as it explains the procedures and principles regarding the order and manner in which the pilgrimage-related worship should be performed. In addition, at the end of the work, some destinations and places where water was found during the journey are briefly described, so the work is also an example of the menâzil-i pilgrimage genre. It is thought that this study will contribute to the literature by determining the linguistic features of a work copied in the 18th century in Anatolia.

Keywords: Menâsik-i Hac, Menâzil-i Hac, Seyahatname, Yusuf Sinan Efendi, 18th century.

Atıf/Citation: Tuğluk, M.E ve Oral, A. (2025). Hâzâ Menâsik-i Hac-ı Sinân Efendi (İmla, Ses ve Şekil Bilgisi). *Mecmua*, 10(19), 65-95.

Giriş

Tarih boyunca insanlar ekonomik, sosyal, dinî vb. nedenlerle çeşitli seyahatler gerçekleştirmiştir. Dinî seyahatler insanların mensup oldukları dinî inanış çerçevesinde gerçekleştirdikleri seyahatlerdir. Din hem bireysel hem de toplumsal bir kavram olarak insan hayatının merkezinde hep var olmuştur. Semavi dinlere göre ilk insan olan Hz. Âdem (a.s) ilk peygamber olarak da kabul edilmektedir. Dinler insan hayatına dair inanç ve kurallar ortaya koymaktadır. Dinler ortaya koydukları kurallar çerçevesinde takipçilerinin davranışlarını şekillendirmektedir. Dinlerin ortaya koyduğu kuralların toplumun ve özelde bireyin davranışlarına yansması ayin veya ibadet olarak açıklanmaktadır. Kutsal mekân ziyaretleri, Mısır uygarlığından Hint uygarlığına, Antik Yunan uygarlığından Mezopotamya uygarlıklarına kadar tarih boyunca süregelmiştir. Yapılan arkeolojik araştırmalar dinî amaçlı ibadet merkezlerinin varlığını ortaya koymaktadır. Son yıllarda yapılan arkeolojik araştırmalar yerleşim yerinin bulunmadığı sadece tapınakların olduğu Göbeklitepe'deki dinî mabetlerin varlığını, M.Ö. on binli yıllara kadar götürmektedir (Özalp, 2016, s. 71). Göbeklitepedeki buluntulardan hareketle insanların eski çağlardan beri dinî ayinleri gerçekleştirmek, ibadet etmek veya kutsal sayılan mekânları ziyaret etmek için dinî seyahatler gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır. Bununla beraber dinî seyahatler, özellikle ilahi dinlerde hac olarak karşımıza çıkmaktadır.

1. Hac

Kutsal mekân algısı ve bu tür yerlerin ziyareti, bütün dinlerde tarih boyunca varlığını devam ettirmiştir. Budizm'de Buda'nın şehri Benares, Yahudilik'te Kudüs şehri ile Allah'ın tecelli ettiği Sînâ Dağı; Hristiyanlık'ta Hz. İsa'nın doğduğu, yaşadığı yerler olan Beytlehem, Nasıra ve özellikle Kudüs; Hristiyan aziz ve azizelerinin yaşadıkları yerler ile Katolikler için Vatikan, bu dinlerin müntesipleri tarafından önemli hac mekânları olarak kabul edilmiştir (Öğüt, 2006, s. 617).

Hac kelimesi Arapçada yönelmek, dönmek, dolanmak anlamındaki “hvg” kökünden türemiştir. İbrânîcede bayram anlamındaki hac çok eski bir Sâmi tabir olup İbrânîceden başka Ârâmîcede ve Sâbiî dilinde de bulunmaktadır (Harman, 2013, s. 382).

Haccın dinî terminolojideki anlamı ise belli zamanda, belli yerde, belli amelleri, belli şekilde ifa etmektir (Keskin, 2012, s. 813). Hac ibadeti bireysel bir ibadet olduğu gibi haccın toplumsal değerleri inşa yönü de bulunmaktadır. İslamiyette bütün Müslümanların Allah'ın huzurunda eşit olması tüm Müslümanların hukuk karşısında eşit olduğunu esas alan musavat ilkesini beraberinde getirmiştir. Hiç kimse kimseden üstün değildir. Hac farızasını yerine getirmek isteyen Müslümanlar; hac esnasında dil, ırk, mezhep ve cinsiyet fark etmeksizin bir aradadır. İhram, tavaf ve cemre gibi şartlar, insanın Allah katındaki manevî yolculuğunun birer sembolü kabul edilmektedir.

“Yeryüzünde dolaşın da böyle diyerek günaha gömülmüş inkârcı suçluların sonlarının nasıl olduğuna ibretle bakın!” (Neml, 27/69) “De ki: “Yeryüzünde gezip dolaşın da Allah'ın varlıkları ilk defa nasıl yarattığına ibretle bakın. Allah, kıyâmetten sonraki âhiret hayatını da işte böyle yaratacaktır. Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter.” (Ankebut 29/20), “O, yeryüzünü yaşanması kolay bir yer yapmıştır. Öyleyse onun her tarafını dolaşın ve Allah'ın verdiği rızıktan pay almaya çalışın ama [hiçbir an aklınızdan çıkarmayın ki] yine O'na döneceksiniz.” (Mülk 67/15), “Kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde gidecek çok yer de bulur, genişlik de.” (Nisa, 4/100), “Üç dua şüphesiz kabul edilir: Babanın duası, yolcunun duası, mazlunun duası.” (Ebû Dâvûd, Vitir, 29; Tirmizî, Birr, 7), “Seyahat ediniz, sıhhat bulunuz” (İbn Hanbel, II, 380) gibi ayet ve hadislerde seyahat ile ilgili teşvikler bulunmaktadır.

Hızlı bir şekilde gelişen fetihler sonucu İslam dininin geniş bir coğrafyaya yayılması, İslam topraklarını birbirine bağlayan yolları ve konakları tanıma ihtiyacını doğurmuştur. Siyasi, idari, askerî, ticari, amaçlarla veya ilim tahsili ile hac görevini yerine getirme ihtiyacı için İslam coğrafyasında seyahatname literatürünü oluşturmuştur (Harman, 2013, s. 413). Hac ibadeti, fikhî yönü baskın olmakla birlikte çeşitli vesileler ile edebî metinlerin de konusunu oluşturmuştur.

Âlim ve şairler; İslamiyette hür, akil baliğ olan, sıhhati yolculuğa elverişli olup belli bir mal varlığına sahip her Müslümana farz olan hac ibadetinin geciktirilmeden yapılmasını teşvik amacıyla haccın farziyetini ve faziletini işleyerek, hac ibadetini konu alan mensur ve manzum eserler kaleme almışlardır. Müelliflerin hacca gideceklerle yardımcı olmak, hac ile ilgili bilgi ve tecrübelerini paylaşmak ve hac ibadetinin usulüne göre yapılmasını sağlamak amacıyla kaleme aldıkları eserlerden bir kısmı, hac

seyahatnameleri olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca hac seyahatnameleri dışında da hac ile ilgili eserlerin kaleme alındığı bilinmektedir. Türk edebiyatında hac konusunu ele alan eserler hakkında en kapsamlı çalışma, Menderes Coşkun'un "Manzum ve Mensur Osmanlı Hac Seyahatnameleri ve Nâbî'nin Tuhfetü'l-Haremeyn'i" adlı çalışmasıdır. Çalışmada hac konusunda yazılan eserler genellikle; hac rehberleri veya hac el kitapları, rehber nitelikli olanlar, rapor nitelikli olanlar ve edebî, mistik veya diğer eğilimlerle yazılanlar şeklinde tasnif edilmiştir (Coşkun, 2002, s. 189-191). Hac konulu eserleri, hac ibadetinin usûlüne uygun biçimde yerine getirilmesinin anlatıldığı menâsik-i hac ve hac kervanlarının güzergâhlarının anlatıldığı menâzil-i hac olarak iki başlık altında inceleyebiliriz. Tuğluk, manzum ve mensur hac seyahatnameleri ile menâsik-i hac hakkında yazılan eserleri, dönemlerine ve türlerine göre tasnif ederek tabloşturmıştır (Tuğluk, 2021, s. 237).

2. Hâzâ Menâsik-i Hac-ı Sinân Efendi

2.1. Eser hakkında genel bilgiler

Müellifi Sinâneddîn Yûsuf b. Abdullâh Amâsî olan eserin başında eserin ismi "Hâzâ Menâsik-i Hac-ı Sinân Efendi" olarak geçmektedir. Eser Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonuna 06 Mil Yz. A 3223 yer numarası ile kayıtlıdır. Eser, ibadet ve dua ile ilgili yer yer Arapça bölümler dışında tamamen mensur olarak ve Türkçe yazılmıştır. Eser, ana metnin bulunduğu 65 sayfa ve hac menzilleri ile ilgili açıklamaların olduğu notlar ile birlikte toplam 72 varaktır. Ana metnin bulunduğu her sayfa 9 satırdan ibarettir. Eserin arka kapığında 831/1973 numarası ile Millî Kütüphane mührü vardır.

Eser harekeli bir nesih yazı ile yazılmıştır. Bölüm başlıkları ve müellifin özellikle vurgulamak istediği kısımlar kırmızı renkle belirtilmiş olup kalan kısımlar ise siyah renkle kaleme alınmıştır. Eser genel olarak okunaklıdır ancak nüshada yer yer sayfalarda zarar görme ve yıpranma mevcuttur. Nüshada ayrıca 20b-21a aralığında eksik sayfa/sayfaların olduğu tespit edilmiştir. Eserde çok sayıda yargının birbirine bağlaçlarla bağlandığı uzun tümceler kullanılmıştır.

Eser menâsik-i hac olarak adlandırılmış olsa da eserde hac menzilleri ile ilgili bilgiler de verildiği için menâzil-i hac türüne de örnek teşkil eder.

2.2. Eserin müellifi / müstensih ve istinsah tarihi

İncelenen eserin müellifi Yûsuf Sinâneddîn el-Amâsî adından anlaşılacağı üzere Amasyalıdır. Babasının adı Abdullah'tır. Eserin son sayfasında müellif kendisi ile ilgili metnin 64b sayfasında şu ifadeleri yazmıştır. "el'azamatu li'l-lâhi Te'âlâ temma e'r-risâletü'l 'abdu'd da'ifu ğufrâna'l-ġafûr e'l-kârî'u bâbu ekremu'l-ekremîn ve mucîbu'l-sâ'ilîna fî beledi'l-lâhi el'emîn. Şeyh Sinân el-Rumî e's-şehîr bi'l-va'zi fî Mekketihî e's-şerîfu'l muşerrefatu'l-mukerramatî'l 'azîzu. Harrehu'l-fakîru'l-Hâcî 'Ali ğufîra lehu ve livâlîdeyya. 1141". Metinden anlaşıldığı üzere kendisini "Mekke-i Şerif'te vaizleri ile meşhur olan Şeyh Sinani Rumî" olarak tanıtmıştır. Buna göre Mekke'ye yerleştiği, Mekke vaizliği görevini yürüttüğü ve Anadolu'dan geldiği için Rumî lakabının verildiği çıkarımı yapılabilir.

Eserlerde müellifin ölüm tarihi ile ilgili olarak "Sinâneddîn Yûsuf b. Abdullâh Amâsî (ö.1000/1592)" (Çelik, 2021, s. 20) kaydına rastlanılmıştır. Ayrıca müellifin Tebyînü'l-Mehârim adlı bir eseri bulunmaktadır. Bu eser ile ilgili Recep Orhan Özel'in Yûsuf Sinâneddîn el-Amâsî (1000/1592) ve "Tebyînü'l-Mehârim" adlı çalışmasında müellif ile ilgili detaylı bilgiye ulaşılabilir. Özel (2013), çalışmasında müellif ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

"Elimizde yazarın doğum tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Müellifin babasının adının Abdullah olduğu bilinmektedir. Sinânuddîn diye de bilinen müellif için el-Amâsî, er-Rûmî, el-Hanefî gibi kayıtlar düşülmektedir. Buna göre Yûsuf b. Abdullah Amasyalı olup Hanefî mezhebindedir. "Müste'reb Türk" denilmesine nazaran, Mekke'deki ikâmetinin kısa süre değil de daimî olduğunu söyleyebiliriz. Hayreddin Zirikli (v.1976) müellif için bir de "Halvetî" nispetini kullanmaktadır. Yine kendisini "şeyhü'l-harem" diye de nitelemektedir. Bu kayıt dikkate alınacak olursa müellifin ilmiyede temayüz ettiği ve tasavvufî yönünün olduğunu söylememiz mümkündür. Müellifin, kütüphane kayıtlarında zaman zaman başka isimlerle karıştırıldığı görülmektedir. Bu karışıklığın isim benzerliğinden ileri geldiğini zannetmekteyiz. Yine Amasyalı bir âlim olan ve Kadı Beydâvî'nin Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl adlı eserine hâşiye yazan Yûsuf Sinânuddîn bunlardan biridir. Yûsuf

Sinânüddîn'in, 1000/1592 tarihinde vefat ettiği konusunda kaynakların hemen tamamında ittifak vardır. Ziriklî bu genel bilgiye ilaveten 986/1578 yılında vefat ettiği ihtimalini de dile getirmektedir. Kendisinin Amasya'da vefat ettiğini söyleyenler olduğu gibi Mekke'de vefat ettiğini ifade edenler de bulunmaktadır." (s. 118-120).

Yûsuf Sinâneddîn el-Amâsî'nin haramların sınırlarını açıkladığı Arapça fikhî bir eser olan Tebyinü'l-Mehârim ile nasihatname türünde yazdığı el-Mecâlisü's-Sinâniyye adlı eserleri de bulunmaktadır.

Eser 16. yüzyılda kaleme alınmıştır. Ancak eserde ifade edilen el-fakir Hacı Ali'ye dua babından, "Harrehu'l-fakîru'l-Hâcî 'Alî ğufira lehu ve livâlideyya. 1141" (64b-9/10/11) şeklindeki temmet kaydındaki "harrehu" sözcüğünden hareketle nüshanın kendisi tarafından yazılmayıp Hacı Ali tarafından yazılan müstensih nüshası olduğunu ifade edebiliriz. Metindeki 1141 tarihli kayıttan hareketle eserin miladi 1728-1729 yıllarında istinsah edildiği çıkarımında bulunulabilir.

Yûsuf Sinâneddîn el-Amâsî, Hâzâ Menâsik-i Hac adlı eseri telif ederken başka müellif ve eserlerden de yararlanmıştır. Yararlandığı eser ve müellifler metinde şu şekilde geçmektedir: Fi Menâsiki'l-Ebrâr (11b-9), Fi'l-Kirmânî ve'l-Farsî (17b-9), Fi'l-Bedâi' ve e'l-Yenâbi' (18a-2), Fi'l-Kâzî Han (18b-9), Behr-i 'Amîka (19b-7/8), Fi Keşfi'l-Meknûm (21b-3), Fi's-Sirâc İmâm Tahâvi (25b-3), Fi'l Bedâyî' (33b-8).

2.3. Eserin konusu ve bölümleri

Hâzâ Menâsik-i Hac-ı Sinân Efendi, menâsik-i hac türünde kaleme alınmış mensur bir eserdir. Eser, hac ibadetinin farz, vacip, sünnet ve dua gibi gereklerini konu almakta olup hacca gidecekler için bir el rehberi niteliği taşımaktadır.

Eser, Arapça dua ile başlamaktadır. Eserde dua faslından sonra hac farızası sırasında usul malumatı ile beraber hangi durumlarda hangi dua ve surelerin okunması gerektiği ile ilgili bilgilere yer verilmektedir. Haccın farzları ile ilgili bölüm açan müellif, bu bölümde haccın üç farzı olduğunu ve farzlardan birisinin terk edilmesi hâlinde haccın geçersiz olacağını anlatmıştır:

Birinci farz: İhramdır.

İkinci farz: Arefe'de vakfe yapmaktır.

Üçüncü farz: Ziyaret tavafı yapmaktır.

İkinci bölümde, haccın yirmi beş vacibinin olduğu, önce bunların on yedisinin ittifakla sabit olduğu gerisinin ihtilaflı olduğu anlatılmıştır. Bu bölümde vacipler tek tek açıklanarak hangi durumlarda sakat olacakları ve kurban gerektiği belirtilmiştir. Hac vacipleri şu şekilde sıralanmıştır:

Evvelkisi: Mikatta ihrâma girmek. Nefs-ü ihram farzdır.

İkinci vacip: Safa ve Merve arasını koşmadan hızlı adımlarla yürümektir.

Üçüncü vacip: Gücü yetenin yürüyerek, yetmeyen binikle sa'y yapması gerekmektedir.

Dördüncü vacip: Güneş batıncaya kadar Arafât'ta vakfe yapmak. Vakfe'de beklemek farzdır.

Beşinci vacip: Bayram günü sabah namazı vaktinde Müzdelife'de vakfe etmektir.

Altıncı vacip: Cemrelere taş atmaktır.

Yedinci vacip: İhramdan çıkmaktır. Tıraş olmak ya da saç kısaltmaktır.

Sekizinci vacip: Veda tavafı yapmaktır.

Dokuzuncu vacip: Her tavaftan sonra tavaf namazı niyetiyle iki rekât namaz kılmaktır.

Onuncu vacip: Gücü yetenin tavafı yürüyerek yapmasıdır.

On birinci vacip: Tavaf yaparken taharetli olmalı, abdestsiz veya cünup olmamalıdır.

On ikinci vacip: Tavafta örtünmesi gereken yerlerin örtülü olması gerekmektedir.

On üçüncü vacip: Tavafta giysiler temiz olmalıdır.

On dördüncü vacip: Tavafin ekserinde ziyade yani dört şartı farz, üç şartı vaciptir.

On beşinci vacip: Tavafta Hıcr-i İsmail ardında olmaktır.

On altıncı vacip: Gecenin bir mikdar zamanında arefe günü, bayram gecesı vakfede bulunmaktır.

On yedinci vacip: İhrama niyyet edecek muhit olan libası adet üzere giymeyi terk etmektir.

İhtilâflı vaciplerin evvelkisi: Tavafta Hacer-i Esved'den ibtida etmektir.

İkinci vacip: Muhtelif arefe vakfından dönünce imam ardında gelmektir.

Üçüncü vacip: Muhtelif tavaf-ı ziyaret eyyam-ı nehirde olmaktır.

Dördüncü vacip: Muhtelif tertibe riayet itmek. Evvel, cemre-i akabe atmak, ondan sonra tıraş olmak, ondan sonra tavaf-ı ziyaret etmektir.

Beşinci vacip: Muhtelif eyyam-ı nahr içinde tıraş olmaktır.

Altıncı vacip: Harem-i Şerif içinde tıraş olunmalıdır

Yedinci vacip: Kâbe-i Şerif'in yanında bulunulmalıdır.

Üçüncü bölümde haccın sünnetleri, hac farızasının nasıl yapılacağı ve tavaf ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde hac, tavaf ve sa'y duaları, bu duaların faziletleri anlatılmıştır.

Beşinci bölümde sa'y ile ilgili bilgi vermektedir. Sa'y yapılışı, usul ve kaideleri izah edilmiştir.

Eserin son kısmında notlar alınarak tüm yönlerden vakfeye, tavaf yerine varıncaya değin tüm menzillerin varış saatleri yazılmıştır. Menziller ile ilgili suyun durumu, havası, coğrafi özellikleri gibi açıklamalar yapılarak bilgilendirme ve tavsiyelerde bulunulmuştur.

İmla (Yazım) Özellikleri

1. Ünlülerin yazımı

1.1. /a/ ünlüsünün yazımı

Ön seslerde /a/ ünlüsünün yazımı

اَقْچَه سین aqçesin (4b-1), اَرَأْسَنده arasında (30a-5), اَچُوق açuq (24b-4), اَندا anda (5a-4).

İç seslerde /a/ ünlüsünün yazımı

تَکرار tekrâr (15b-3), وَاجِب vâcib (4a-1), قَاچَان kaçan (3a-2), بَاشِينَا başına (31a-7)

Son seslerde /a/ ünlüsünün yazımı

اَوْقُویَه okuya (2b-1), قُونْسَه kónsa (3a-2), آكَآ añ(31b-5), صُؤْرَه şoñra (31b-6).

1.2. /e/ ünlüsünün yazımı

Ön seslerde /e/ ünlüsünün yazımı

اَیْلُک eylük (2a-4), اَوْل evvel (2a-8), اَکْثَر ekşeri (6b-6), اَسْبَاب esbâb (12b-5).

İç seslerde /e/ ünlüsünün yazımı

وِیرْمَکْله virmekle (2a-5), سَکِزْنَجِ sekizinci (5a-8), گِیدِر gider (14b-3), اِتْمَک itmek (14a-4).

Son seslerde /e/ ünlüsünün yazımı

إِثْسَه itse (4a-2), يُورُومَكِه yürümeğe (4a-6), نَه ne (42a-1), يَرِينَه yerine (42b-5).

1.3. /ı/ ve /i/ ünlülerinin yazımı**Ön seslerde /ı/ ve /i/ ünlülerinin yazımı**

اِيْكي iki (2a-9), اِيْسَه ise (15a-7), اِْتَمَكْدُر itmekdür (3a-8).

İç seslerde /ı/ ve /i/ ünlülerinin yazımı

قِلْوْبَدَه kılop da (14a-9), وِرُوبَدَه virüp de (20a-7), كِمْسَه kimse (3b-7).

Son seslerde /ı/ ve /i/ ünlülerinin yazımı

كِشِي kişi (2a-8), اَنْلَرِي anları (64a-7), كُونِي günü (5a-2), اُونْنَجِي onuncı (5b-2), بَلَكِه belki (24b-5), دِيْدِيَكِه didi ki (25b-4), اُولَه كِه ola ki (44b-4).

1.4. /o/ ve /ö/ ünlülerinin yazımı**Ön seslerde /o/ ve /ö/ ünlülerinin yazımı**

اَوْقِيْچَق okuyacak (1b-7), اَوْلَمِيَان olamayan (2a-1), اُونْنَجِي onuncı (5b-2).

İç seslerde /o/ ve /ö/ ünlülerinin yazımı

سُوْیْلَدُوْكَئِه söyledüğüne (2a-6), فُونْسَه kınsa (3a-2), كُتُوْرُب götürüp (5b-4).

1.5 /u/ ve /ü/ ünlülerinin yazımı**Ön seslerde /u/ ve /ü/ ünlülerinin yazımı**

اُوْج üç (2b-9), اُوْرُزْنَدَه üzerinde (4a-8), اُوْیُوْبَدَه uyup da (33b-4), اُوْزَاق uzak (44a-6).

İç seslerde /u/ ve /ü/ ünlülerinin yazımı

بُونِي bunu (2b-3), اُولْدُوْغِي olduğu (15a-2), اِنْدُوْغِي indügi (16b-5), اُوْمُزِي omuzı (17b-2).

Son seslerde /u/ ve /ü/ ünlülerinin yazımı

شُو şu (26b-8), دِيُو deyü (51a-8), بُو bu (3a-9), اُوْیُقُو uyku (45b-2).

2. Ünsüzlerin yazımı**2.1. /b/ ve /p/ ünsüzlerinin yazımı****Ön seslerde /b/ ve /p/ ünsüzlerinin yazımı**

بَاْطِل bāṭıl (3b-1), بِر bir (3b-7), بُغْدَاْیِي buğday (6a-1), بُوْیُوْرْدِي buyurdı (16a-6).

İç seslerde /b/ ve /p/ ünsüzlerinin yazımı

قُرْبَانْ kurbân (4b-1), قَبُولَرِي kabuları (12b-9), كَبِي gibi (16a-8), اُيُنْمَكْ öpmek (17a-6).

Son seslerde /b/ ve /p/ ünsüzlerinin yazımı

ثَوَابْ şevāb (31a-8), وَارُبْ varup (40b-2), قَرِيبْ qarīb (48b-1), يَازُوبْ yazup (61a-7).

Eserde /-up/, /-üp/ zarf-fiil eki “be” (ب) şeklinde gösterilmiştir:

اِيْدُوبْ idüp (12b-8), قَالْدِيرُوبْ kaldırup (13a-2), يَازُوبْ yazup (61a-7).

2.2. /c/ ve /ç/ ünsüzlerinin yazımı

Ön seslerde /c/ ve /ç/ ünsüzlerinin yazımı

جَمْرَه cemre (5a-6), جُمْلَه cümle (36a-1), چَقَارَكْنْ çıkarken (37b-7), چُوقْ çok (41a-3).

İç seslerde /c/ ve /ç/ ünsüzlerinin yazımı

اُوقِيَجَقْ okuyacak (1b-7), كَجَه gece (5a-5), كُوجَمَزْدَن göçmezden (49a-5).

Son seslerde /c/ ve /ç/ ünsüzlerinin yazımı

اُوجْ üç (2b-9), كَجْ geç (39b-7), كِيچْ kıç (36a-3), هِيچ hiç (64a-6).

2.3. /g/ ünsüzünün yazımı

Ön seslerde /g/ ünsüzünün yazımı

كُونِي günü (5a-2), كَبِي gibi (16a-7), كَرَكَدَرْ gerekdür (18a-1), كَلُوبْ gelüp (22a-5).

İç seslerde /g/ ünsüzünün yazımı

يِغِيرْمِي yigirmi (3b-2), دُكُورْمَكه degürmege (26a-2), اَمَكُوكْ emegüñ (42b-3).

2.4. /s/, /ş/ ve /ş/ ünsüzlerinin yazımı

Ön seslerde /s/ /ş/ ve /ş/ ünsüzlerinin yazımı

Art sıradan sözcük başı “sad” (ص)

صُكْرَه şoñra (9b-7), صَاغْ şağ (17b-1), صُو şu (26b-8).

Art sıradan sözcük başı “sin” (س)

سَاña (45a-2), سَنْجَاغِي sancağı (60a-3).

İnce sıradan sözcük başı “sin” (س) ünsüzünün yazımı

سَهْر seher (10b-9), سَن sen (63b-5), سَكِزْنَجِي sekizinci (11b-6), سُوْزِيْنَه sözine (33b-4).

Ön seslerde “se” (ث) yalnızca iki örnekte kullanılmıştır

ثَوَابٍ şevāb (25a-6), ثَنَا şenā (54a-2).

İç seslerde /s/ /ş/ ve /s/ ünsüzlerinin yazımı

أَفْجَه سِين aḫḫesin (4b-1), كِيدْرَسَه giderse (23a-1), اكْشَر ekşer (25b-8).

Son seslerde /s/ /ş/ ve /s/ ünsüzlerinin yazımı

Eserde son seslerde sadece yabancı kökenli sözcüklerde /s/ ünsüzü kullanılmıştır. /s/ ünsüzü ile ilgili sadece bir örnek tespit edilmiş olup /ş/ ünsüzü ile ilgili ise hiçbir örneğe rastlanılmamıştır

نَجَس neḥs (23a-8), لِبَاسٍ libās (36b-4), نَاسٍ nās (41b-9), حَدِيثٍ ḥadīṣ (44a-2).

2.5. /t/ ve /t/ ünsüzlerinin yazımı

Eserde /t/ ünsüzü yazılırken “te” (ت) ve “tı” (ط) şekillerinde gösterilmiştir. Eserde genellikle “tı” (ط) art ünlülü sözcüklerin gösteriminde kullanılırken, “te” (ت) ünsüzünün hem art ünlülü hem de ön ünlülü sözcüklerin kullanım örneklerine rastlanılmıştır.

Ön seslerde /t/ ve /t/ ünsüzlerinin yazımı**Art sıradan sözcük başı “tı” (ط)**

طَوَافٍ ṭavāf (14a-8), طَلَبٍ ṭaleb (17a-8), طَوَاقِلَرِينَ ṭuṭaqların (16a-3).

Art sıradan sözcük başı “te” (ت)

تَقْدِيمٍ taḫdīm (8a-3), تَمَامٍ tamām (26b-4), طُورُيْدَه ṭurup da (18b-7).

İnce sıradan sözcük başı “te” (ت) ünsüzünün yazımı

تَرَكَ terk (6b-3), تَلْبِيَه telbiye (10a-5), تَوَجُّه teveccüh (16a-1), تَسْمِيَه tesmiye (43a-8).

İç seslerde /t/ ve /t/ ünsüzlerinin yazımı

بَاتِنَجَه batınca (4b-7), اِئْتَمَكَ itmek (6b-9), يَتْمِش yetmiş (31b-8), اِتْدُوْكِ itdügi (28a-9).

Son seslerde /t/ ve /t/ ünsüzlerinin yazımı

زِيَارَت ziyāret (3a-9), نِيَّت niyyet (9b-5), جِنَايَت cināyet (36b-9), شَرَط şarṭ (38b-7).

2.6. /ñ/ ünsüzünün yazımı

Eserde art damak ñ ünsüzü yazılırken “kef” (ك) harfi ile gösterilmiştir. گ, گ gibi kullanımlarına ise rastlanılmamıştır.

İç seslerde /ñ/ ünsüzünün yazımı

شَوْنْرَه şoñra (8a-2), يَالْنِز yalñız (9b-4), آْنَا aña (15a-8), يَاْنَا yaña (18b-8).

Son seslerde /ñ/ ünsüzünün yazımı

حَاجُّك ḥaccuñ (11a-4), بُونُك buñuñ (16b-8), كَنْدِينُك kendinüñ (17b-1), اَلِينُك elinüñ (19a-6).

Şeddenin kullanımı

Arap yazısında bir ünsüzün çift telaffuzu gereken durumlarda o ünsüzün üstüne konan şedde, / ˆ / işareti ile gösterilir. Eserde genellikle Arapça ve Farsça sözcüklerde kullanılmıştır. Nadir de olsa Türkçe sözcüklerin yazımında da şeddeye rastlanılmıştır.

أَمَّا ammā (3b-4), تَوَجَّهَ teveccüh (16a-1), حَقَّقْدَه ҳаққинда (16b-2), اللّٰرَيْنِ ellerin (19a-2)

Ses Bilgisi (Fonetik)

1. Ünlüler

1.2. Ünlü düşmesi

İncelenen eserde tespit edilen ünlü düşmesi örnekleri şu şekildedir:

Alını degürmekden ʿâciz olduk (19a-2).

Ḥaḳ Teʿâlâ meleklerle *emr*ide (61b-6).

Yâ Beyt! Rabbûñ *emr*idür (62a-2).

Eski Türkçede er- şeklinde olan -i eylemi Batı Türkçesine geçişte er- eyleminin -r'si düşmüş ve /e/ sesi /i/ sesine evrilmiştir. Ekin bu şekilde ünlü düşmesine uğramış örnek kullanımları şu şekilde tespit edilmiştir:

idi: Cenneten indügi vakitte şarka ve ğarba ziyâsı *ererdî* (16b-5/6).

ise: Eger kırâna niyyet *iderse* namâzından sonra deye (9b-6/7).

iken: Mağfired taleb *iderken* ʿiḳâba müsteḥaḳ olur (42a-9/42b-1)

1.3. Ünlü birleşmesi (ünlü kaynaşması)

Ünlü birleşmesi, sonu ünlü ses ile biten bir sözcük ile ünlü ses ile başlayan başka bir sözcüğün birleşmesi sonucu oluşan ses olayı olarak tanımlanabilir. Ünlü kaynaşması olarak da bilinir. İncelenen eserde bu ses olayının tespit edilen örnekleri şunlardır:

eyle < o + ile < ol + ile : Hidâye şerhinde vâcib olmasını terciḥ *eyle*di (7a-4).

nesne < ne + ise + ne : Bir *nesne* teveccüh ider (16a-5).

şol < şu + ol : Yâ Rabbi *şol* fulân kimse (16b-2).

kimse < kim + ise : Bir *kimse* evinden tavâf itmek niyyetine çıkırsa (31a-4).

1.4. Ünlü türemesi

İncelenen eserde Arapça ve Farsça kökenli olup Türkçeye ödünçlenen şu iki sözcüğün orta hecesinde ünlü türemesi tespit edilmiştir:

şükür < (Ar.) *şükr* : Andan secde'î *şükür*ide (57a-7).

şehir < (Far.) *şehr* : *Şehirden* çıkarken bunu okuya (37b-7).

1.5. Ünlü değişimleri

1.5.1. /i/-/e/ meselesi

Eserde /i/ şeklinde yazılıp günümüzde ise /e/ şeklinde söylenen sözcükler:

gice: *Gice* girse câ'izdür (12a-1).

Her *gice* yüz yigirmi rahmet iner (32b-7).

‘Arefe *gicesi* şubh anda sünnet-i mü'ekkededür (38b-2).

vir-: Misâkine ta‘âm *virmekle* ve bildüğine ve bilmedigüne selâm *virmegi* (2a-5/6).

Cemî‘ aşşı idenler aşşısından aña ziyâde aşşı *virdüm* (22a-7/8).

Eserde /e/ şeklinde yazılıp günümüzde /i/ şeklinde söylenen sözcükler:

gey-: Muḳaddemâ iḥrâm diyü bez *geymege* derler (3a-6/7).

Eger tırâş olmadın libâs *geyse* (52a-3).

Eserde aynı sözcüğün hem /i/ hem /e/ şeklinde yazıldığı örnekler:

di-: Muḳaddemâ iḥrâm *dîyü* bez *geymege* derler (3a-6/7).

Bir kere *dîmek* farzdur (10b-5).

de-: “...kimseye ezâ itmekdür.” *dedi*. (2a-8).

Terk idene dem lâzım olur ve ba‘zıları sünetdür *dediyi* (9a-2/3).

it-: Belki ḳazâ *itmek* vâcibdür (9a-7).

Bilâ-‘özrü terk *itmekdür* (9a-9).

yir-: *Yiryüzünde* ‘arefe cem‘iyeti gibi (44a-1).

Bu üç mescidden efḳal *yiryüzünde* mescid yokdur (60b-4/5).

yer-: Ğayrı *yerden* ibtidâ itse (7a-1).

Alḳaḳ *yere* inse (10b-8).

1.5.2. u > ı, u > i, ü > i Değişimi

Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesinde dar-yuvarlak ünlü olan /u/, /ü/ sesi ile yazılmış bazı sözcükler incelenen eserde düz-dar ünlü olan /ı/, /i/ sesi ile yazılmıştır.

dip < tüp / düp: Şaru minâreye *dibinde* olan mile altı zirâ‘ miḳdârı yakın vardıḳ (35a-7/8).

‘kendi’ sözcüğü eserde hem kendi hem de kendü olarak iki şekilde kullanılmıştır:

kendi < kentü: *Kendi* andan ğâfildür ba‘ dehu ikindi namâzın ḳılmaz (42a-6/7).

Evvelinden âḫirindeñ bir eḳadî *kendinden* incinmeye (25a-7).

kendü: Ol menzilden gidince *kendüye* maḳlûḳdan zarar gelmeye (3a-3).

Kendü bildügi nesnelere meşḡul ola. (28a-5).

Eserde Eski Türkçede dar yuvarlak ünlü olan /u/, /ü/ ile yazılan şu örnek de tespit edilmiştir:

içün < uçun: Hacı *içün* ya ‘ umre *içün* miḳâtdan iḥrâmlanmaḳ vâcib olur (3b-8/9).

Ṭavâf itmek *içün*, meger farz namâzına ḳâmet olmuş ola (14a-4/5).

1.5.3. ı > u değişimi

ḳabu < ḳapu < ḳapıḡ: Hacı idüp gine giderken *ḳabu* yanında ṭurup bunu oḳudı (55a-1).

Ḳabu cânibinden ibtidâ itmek terk-i sünnetdür (17b-4).

1.5.4. i > ü değişimi

küçük < kiçig: Bir *küçük* kal‘ası var (65b-4).

Bir *küçük* kaşabadır bir şey’i bulunmaz (67a-4)

1.5.5. u > a değişimi

boğaz < boğuz: ‘Acâyib dağları vardır, *boğaz*dur (66a-7).

2. Ünsüzler

2.1. Ünsüz değişimleri

Ünsüz değişimi, bir sözcükte bulunan ünsüzlerden birinin yerini kendisine fonetik bakımdan yakın başka bir ünsüze bırakması olarak tanımlanabilen ses olayıdır. İncelenen eserde tespit edilen bazı ünsüz değişimleri şunlardır:

2.1.1. k > g değişimi

Eserde tespit edilen k > g değişimi örnekleri şunlardır:

gün < kün: Ol *gün* şabâh anda bulunmasa (5a-4).

gör- < kör-: *Görün!* Benüm kirlüce ve tozluca kıllaruma (44a-5).

gice < kiçe: *Gice* girse câ’izdür (12a-1).

git- < kit-: *Gidecek* zamânda alt cânibinden *gitmek*dür (12a-3/4).

gel- < kel-: Şabâh namâzı kılınurken *gefür* (14b-4).

gerek < kerek: Omuzı berâberi kaldırmak *gerekdür* (18a-1).

getür- < keltür-: Haberin *getürüp* “murâdın hâsıl oldu (62b-4/5).

gir- < kir-: Mekke’ye gusl edüp *girmek* (11b-1).

2.1.2. ƙ > ħ değişimi

aḥşam < akşam: Şehir vaktinde ve aḥşam ve şabâh olduğda (10b-9).

Öyle ve ikindi ve aḥşam ve yatsu namâzını anda kıla (38b-1/2).

daḥı < takı: İkinci namâzın *daḥı* kılınmaz (41b-4/5).

Ṭavâfda şu içmek *daḥı* câ’izdür (26b-8/9).

2.1.3. b > v değişimi

var < bar: Hâsıl-ı kelâm Hacer-i Esved’i ibtidâ ṭavâfda üç vechi *var* (19a-6/7).

Mücâvîr olmuş kimseler vardır (20b-2).

var- < bar-: Hacer-i Esved’e *vara* (12b-4/5).

Yele yele yürüye, tâ iki yeşil direke *varınca* (38a-8/9).

ev < eb: Bir kimse *evinden* ṭavâf itmek niyyetine çıkırsa (31a-4/5).

Varuñ *evüme* beşâret idün (62b-2/3).

2.1.4. b > p değişimi

pek < berk: *Pek* yürümek de cā'izdür (25a-3).

Bahâdırlar yürür gibi şecâ'atle *pekçe pekçe* yürümekdür (24a-8/9).

2.1.5. d > y değişimi

iyi < eyü < edgü: Terhane hurbasi birileri varırsa *iyidirler* (65b-2).

Ab havası *iyi*dür (65b-11).

gey- < ked-: Muqaddemâ ihrâm diyü bez *geymege* derler (3a-6/7).

Umre ider, tırâş olmadın libâs *geyer* (52b-2).

koy- < kod-: Ka'betu'llâh mahşerine *koyalar* (63b-5/6).

İki elin Hacer-i Esved'e üzerene *koya* (18a-7/8).

2.1.6. t > d değişimi

Sözcüğün başındaki tonsuz /t-/ ünsüzünün tonlulaşarak /d-/ ünsüzüne dönüşme hadisesidir. Eserde tespit edilen t > d değişimi örnekleri şunlardır:

Eserde ön sıradan sözcüklerde t > d değişimi:

dört < tört: *Dört* mezhebde ve tavâfda delil ağzından öğrenüp (28a-2/3).

On *dört* kul âzâd itmiş şevâbı yazılır (32b-4).

dil < til: Ağzı ve dili olup (16b-1).

Elinden ve dilinden kimse incinmeye (45b-1).

Art sıradan olduğu hâlde eserde “dal” (ـد) ile yazılan sözcükler:

dağı < tağı: Şu içmek *dağı* cā'izdür (26b-8).

Art sıradan olup eserde “tı” (ـت) ile yazılan sözcükler:

tağ-: Nürdan zincirler *tağup* diyeler (62a-1).

tavar: *Tavara* bindüğü zamânda bunu okuya (2b-6/7).

2.2. Ünsüz türemesi

/y/ Türemesi

Evvel namâza cemâ'at şevâbın terk itme^{yüp} (14a-6).

Melekler di^{yeler} ki (44b-2).

/n/ türemesi

Teklik 3. kişi iyelik ekinde /n/ türemesi

Farz namâzı^{na} kâmet olmuş ola (14a-5).

Mübârek vechi karşı^{sına} evvel tûrdüğü yere gelüp (60a-4/5).

Yüri mahşer yerine^{ne} hâzır ola (62a-2/3).

2.3. Ünsüz düşmesi

g / ğ düşmesi

kapu < kapıĝ: Hacı idüp gine giderken *kapu* yanında oturup (55a-1).

ulu < uluĝ: Ey bizüm *ulumuz* saña ne muşibet oldu (45a-2/3).

Sözcük başı y ünsüzünün düşmesi

aĝla- < yığla- Andan hasret ve *aĝlamaĝla* (55a-8).

incin- < yunçın- Evvelinden âhirindeñ bir ehadî kendinden *incimye* (25a-7).

Orta hecede / l / ünsüzünün düşmesi

getür- < keltür- Melekler beşâret haberin *getürüp* (62b-4).

otur- < oltur- Eger *otursa* yatsa cā'izdür (43b-5).

Ayrıca eserde kullanımına sık rastlanan ol- sözcüğü de ünsüz düşmesine örnek gösterilebilir:

ol- < bol- Batın-ı 'urne'de cā'iz *olmaz* (43a-4/5).

2.4.1. İmlası kalıplaşmış ekler**+dA bulunma hâl eki**

Hacı yolında şâlih olamayan kimseler muķârin olmadın (2a-1/2).

Ol gün şabâh anda bulunmasa (5a-4).

Ṭavâfda setr-i 'avret itmekdür (6a-3).

+dAn ayrılma hâl eki

Şâb şâb öpmek edebden hâricdür (17a-5/6).

Yüzünü Hacer-i Esved' den yaña ide (18b-7/8).

Evvelinden âhirindeñ bir ehadî kendinden incinmeye (25a-7).

-dİ öğrenilen geçmiş zaman eki

Bir rivâyetde Mültezime'de okudu (22a-2/3).

Kezâ Fî's-sirâc İmâm Ṭahâvi diđi ki (25b-3/4).

-dUķ sıfat-fiil eki

Elin degürmege ķadir olmaduĝı zamânda nesne lâzım olmaz (26a-2/3).

Anasından toĝduĝı gün gibi olur (31b-3).

+dUr bildirme eki

Vaķfeye tırduĝı yer ol taşlar yanındadır (43b-2/3).

Bu hâcılaruñ günâhlarıdur (45b-5).

Benüm itdügüm du' âlaruñ efdalı bu du' âdur (46a-2/3).

-dUr eylemden eylem yapma eki

Andan iki elin du‘âya kal*durdu*ğı gibi kal*dura*, andan bunu okuya (34a-4/5).

Eger götürüp it*dür*seler cā’iz i‘âde itmese dem lâzım olur (23b-5/6).

Du‘âya kal*durdu*ğı gibi kal*dır*up du‘â ide (43b-7/8).

2.5. Ünsüz ötümlüleşmesi

Eserde tespit edilen bazı ünsüz ötümlüleşmesi şu şekildedir:

k > g ötümlüleşmesi

yürümege < yürümek+e: *Yürümege* kadir olmaya (4b-4/5).

bildügi < bildük+i: Kendü *bildügi* nesnelere meşgûl ola (28a-5/6).

öpmege < öpmek+e: Hacer-i Esved’i *öpmege* ya elini degürmege (20a-2).

ķ > ğ ötümlüleşmesi

ayağı < ayak+ı: Tavarınıñ kıç *ayağı* derecelere dege (36a-3/4).

olduğu < olduk+u: Terk-i sünnet *olduğu* içün (6b-8).

okuduğu < okuduk+u: Belki *okuduğuna* iltifât itmeyüp (28a-4/5).

t > d ötümlüleşmesi

iderse < it+erse: . Eger kırâna niyyet *iderse* (9b-6).

ardında < art+ında: Maķâm-ı İbrâhîm *ardında* iki rek‘ at tavâf namâzını kıla (53b-7/8).

idüp < it+üp: Hem cemâ‘ati terk *idüp* (14b-8).

ç > c ötümlüleşmesi

ucıyla < uç+ıyla: Şehâdet barmağı *ucıyla* tutup ata ve her atdıķça (50b-6/7).

p > b ötümlüleşmesi

dibinde < dip+inde: Şaru minâreye dibinde olan (35a-7).

Şekil Bilgisi (Morfoloji)**1. Ad (İsim)****1.1. Çokluk ekleri**

Vaķfeye tırduğı yer ol taş*lar* yanındadır (43b-2/3).

Melek*ler* diyeler ki (44b-2).

‘Arafât şahrâsı cümle hınzır*ler* ve meymûn*lar* ile tolmuş (45b-3/4).

1.2. İyelik ekleri**Teklik 1. kişi iyelik ekleri**

Eserde teklik 1. kişi iyelik eki *+Im*, *+um* şeklinde tespit edilmiştir:

Benüm bir murādım var (62a-3/4).

Benim kalbime dağı ziyâde te'sir ider (16b-9/17a-1).

+İñ teklik 2. kişi iyelik ekleri

Eserde teklik 2. kişi iyelik ekinin sadece düz ünlülü biçimde kullanımı +İñ şeklinde tespit edilmiştir:

Akçesini Ka'be-i Şerîf'e irsâl idüp de vekîl ile kurbânıñ itdüre (4b-1/2/3).

Murādıñ nedür? (62a-5)

+I, +U, +sI, sU teklik 3. kişi iyelik ekleri

İncelenen eserde genellikle düz ve dar ünlülü olarak kullanılan 3. kişi iyelik eki nadir de olsa yuvarlak ünlülü olarak da kullanılmıştır. Düz ünlülü teklik 3. kişi iyelik ekinin örnekleri şu şekilde tespit edilmiştir:

Beşinci vâcib, bayram gün/şabâh namâzı vaqtinde (5a-3/4).

Ma' mür olduğın kalbime ihzâr ide (56b-6).

Bâkisi ihtilâfidür (3b-3).

Eserde ekin yuvarlak ünlülü örneği de şu şekilde tespit edilmiştir:

Kaçan Hâşaki medresesi önünde olan şaru minâre (35a-6/7).

Tuşağı şavt etmiye ve yüzümi gözümü sürüp (17a-4/5).

+muz çokluk 1. kişi iyelik eki

Ek, Eski Türkçede +mIz, +mUz şeklinde idi. Batı Türkçesine geçince Eski Anadolu Türkçesinde ekin yalnız yuvarlak şekilleri kalmış, düz isimlerde de yuvarlak şekilleri kullanılmıştır. Bu yuvarlaklaşma -m tesiri ile olmuştur (Ergin, 2004, s. 223). Bu ekin eserde tek bir örnekte tespiti yapılmıştır.

Ey bizüm ulumumuz saña ne muşîbet oldu? (45a-2)

+lArI çokluk 3. kişi iyelik eki

Çokluk ekiyle iyelik ekinin birleşmesi sonucunda oluşan +lArI çokluk 3. kişi iyelik eki, incelenen eserde kalınlık incelik uyumuna uymaktadır.

Terk idene dem lâzım olur ve ba'zı ları sünetdür (9a-2/3).

Ka'be-i Şerîf'e ibtidâ göründükde semavât kabu ları açılır (12b-9/13a-1).

Haccuñ vâcib leri yigirmi beşdür (3b-2).

1.3. +ki aitlik eki

Eserde rastlanan +ki aitlik ekine ait bazı örnekler şunlardır:

İki ellerini kulağı berâberi kaldura namâzda ki gibi (19b-2/3).

Bir sünneti dağı her şavâfda ki' aqabince Şafâ ve Merve sa'yi vâcibdür. (24a-3/4/5).

1.4. Hâl ekleri

1.4.1. Yalın hâl

Adların hiçbir hâl eki almamış yalın durumudur. Eserde yalın hâlde bulunan bazı sözcüklerin tümcedeki kullanımları şu şekildedir:

Nesne lazım olmaz (4b-5/6).

Ve *kişi* evinden çıkmazdan evvel iki rek' at *namâz* kıla (2a-8/9).

Andan *güneş* batsa mezheb-i erba' ada *sünnet* olan budur (49b-6/7/8).

1.4.2. Belirtme hâli

İncelenen eserde tespiti yapılan bazı belirtme hâl eklerinin kullanım örnekleri şöyledir:

Aña bir mekrûh nesne gelmeye ve dağı bunı oğuya (2b-3).

Akçesini Ka' be-i Şerif'e irsâl idüp (4b-1/2).

Ṭavâfı Hacer-i Esved'den ibtidâ itmek (6b-5).

1.4.3. Yaklaşma hâli

İncelenen eserde yaklaşma hâl eki +(y)A şeklinde kullanılmıştır. Eski Türkçenin etkisindeki eserlerde varlığına rastlanan +ga şeklindeki kullanıma rastlanılmamıştır. Kullanım örnekleri şu şekilde tespit edilmiştir:

Fuḫarâya ve misâkine ta'âm vermek (2a-4/5).

Bildügine ve bilmedigüne selâm virme (2a-5/6).

Anı baña bağışla (16b-4).

1.4.4. Bulunma hâli

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi incelenen eserde de +da biçiminde kullanılan bulunma hâl ekinin örnekleri şu şekilde tespit edilmiştir:

Bayram gecesi vakfe *de* bulunmak (6a-9/6b-1).

Ba' zılar yanın *da* ' arefe günü ' Arafât' *da* kûm yığmak bid' atdur (49a-1/2).

Ammâ ekşeri yanın *da* bu sünnetdür (7a-7).

1.4.5. Ayrılma hâli

Ayrılma hâl eki genellikle ayrılma, uzaklaşma, çıkma anlamlarında kullanılmaktadır. Eski Türkçede +tın, +tin, +dın, +din şekillerinde kullanılmıştır (Gabain, 2000, s. 64). Orhun kitabelerinde +DA ekinin hem bulunma hem de ayrılma durumunu belirtmek için kullanıldığı bilinmektedir. Türkiye Türkçesinde ise, +DAn, biçiminde kullanılmaktadır. İncelenen eserde ise ek +dAn biçiminde tespit edilmiştir.

Ṭavâfı Hacer-i Esved' *den* ibtidâ itmek (6b-5).

İbrâhîm makâmın *dan* yaña ola (23b-9).

İhrâm bezinüñ sağ yanı sağ koltuğı altın *dan* alup (24b-2/3).

1.4.6. İlgî hâli

İncelenen eserde hâl eki, hem nazallaşma sonucu ortaya çıkan yapı şeklinde hem de yuvarlaklaşma eğiliminin etkisinde kalarak yuvarlak ünlülü şekilde kullanılmış ve düz ünlülü kullanımına rastlanılmamıştır. Ekin kullanımını gösteren bazı örnekler şöyledir:

Ḥaccuñ 'ilm-î hâlini ve okuyacak du'âları bildirir (1b-7).

Cemî' i enbiyâ (' a.s) *anuñ* üzerine mübârek tuğakların degürmiş (16a-2).

Şağ yanında turup Ḥacer-i Esved kendinüñ şağ omuzu berâberinde kıla (17b-1).

1.4.7. Eşitlik hâli

İncelenen eserde eşitlik hâl eki +cA ve +Ça şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Görün! Benüm kirlüce ve tozluca kıllaruma, uzak uzak yollardan gelüp (44a-5/6).

Bahâdırlar yürür gibi şecâ' atle pekçe pekçe yürümekdür (24a-8).

1.4.8. Vasıta hâli

Tümcede işin neyle yapıldığını belirten ektir. Türkçenin asıl vasıta hâli eki +n'dir. İncelenen eserde örneklerine rastlanmakla birlikte Türkiye Türkçesinde kullanımına rastlanılmayan +n eki sadece bazı sözcüklerde kalıplaşmış hâlde bulunmaktadır. Türkiye Türkçesinde ile edatının ekleşmiş biçimi olan +lA vasıta hâli olarak kullanılmaktadır. Eserdeki ekin kullanım biçimleri şu şekilde tespit edilmiştir:

+lA: Taşı baş barmağıyla şehâdet barmağı ucıyla tutup ata (50b-6/7).

Anuñ gibi dağı ziyâde edebiyale öpe (17a-3/4).

ile: Bayram günü üç nesne arasında tertîb ile olmak vâcibdür (7b-8/9).

İkinci namâzın imâm ile öyle kılmakdur (40b-3).

+n: Kâdir oldığı miqdârı yayan yürüyüp Medine' i Münvvere'ye dâhil olsa (56a-6/7/8).

Yayan i'âde itmek vâcibdür (4a-9).

Yayan gidenüñ her adımı içün yedi yüz şevâb yazılır (37a-5/6).

1.4.9. Yön gösterme hâli

Yön gösterme hâli, yer ve zaman adları yapan, yön bildiren ektir. +GARU, +ARİ, +rA biçimleriyle bilinen yön gösterme ekleri, eserde +aru, +rA şeklinde tespit edilmiştir:

Her tavâf için vaqt-i kerâhetden sonra iki rek' at namâz kıla (21a-7/8).

Tavâf namâzından sonra bunu okuya (30b-1).

Bu vech üzre yedi kez devrân ide (20b-5/6).

Ka' be-i ibtida geldikde yukaru mu' allâ cânibinden gelüp (56a-4/5).

1.5. Ad tamlaması

Eserde tamlayan ekinin kullanımına göre belirtili ve belirtisiz ad tamlaması olarak iki grupta inceleme yapılmıştır:

1.5.1. Belirtili ad tamlaması

Eserde tespiti yapılan belirtili ad tamlaması örneklerinden bazıları şunlardır:

Tavâfın ekşerinde ziyâde ya' ni dört şavtı farzdur (6a-5/6).

Ḥaccuñ efďâlîne ve cemile olan hacdur (11a-7).

Bu hacıların günâhlarıdır (45b-5).

1.5.2. Belirtisiz ad tamlaması

Eserde tespiti yapılan belirtisiz ad tamlaması örneklerinden bazıları şunlardır:

‘*Alî kuyusına* vâsıl olsa (56b-1/2).

‘*Arefe günü bayram gecesi* vakfede bulunmak (6b-1).

Andan sonra *şükrân kurbânı* boğazlaya (8a-7).

1.6. Addan ad yapan ekler

Eserde tespiti yapılan addan ad yapan eklerden bazıları şunlardır:

+aru, +eri: Yukarı mu‘ allâ cānibinden gelüp (56a-4/5).

+daş: Eger yoldaşları varsa (12b-6).

+ncı, +inci: Altıncı, yedinci, sekizinci Mina’da üç gün rām-ı cimār için (11b-6/7).

+İl, +lu: Yanında gökçek koğu/lu nesneler vari-se tayyiblene (56b-3/4).

+k: Yanında gökçek koğulu nesneler vari-se tayyiblene (56b-3/4).

+ki: Bir kimse bir ‘umre itse evvelki ‘umreden şāninci ‘umreye gelince (53a-5/6).

+lük: Hacıda ey/lük nedür? (2a-3/4)

+sİz: Tahāretsiz itse cāizdür (5b-5/6).

+ra: Adan sonra tavāf-ı kudüm idüp (15b-3).

1.7. Eylemden ad yapma ekleri

Eylem kök ve gövdelerinden ad türeten eklerdir. Eserde tespit edilen eylemden ad yapım eklerinden bazıları şunlardır:

-AcAk: Haccuñ ‘ilm-î hālını ve okuyacak du‘āları bildirir (1b-7/2a-8).

İhrāma niyyet idecek muhīf olan (6b-2).

-k, ük: Cebel-i ebî kûbeys gibi büyük cennetde ba‘ s ide (16a-8/9).

-mAk: Evvel, cemre’i ‘ākabe atmak, andan tırâş olmak (8a-1).

Yerden ibtidâ itse evvel şavtı i‘āde itmek (7a-1).

-mAz: Anlaruñ aralarında katı yaramaz mücrim hāllü kimseler vardır (44b-2/3).

İstilām itmezden evvel andan Ka‘be-i Şerīf’i yedi kez devrān ide (51b4/5).

-miş: Tavāf namāzı kılsa on dört kul āzād itmiş şevābı yazılır (32b-3/4).

-mur: İki bürk su var yağmur suyu ile tolar (65b-8).

2. Zamir

Tümcede kişi, dönüşlülük, gösterme, soru ve belirsizlik anlamı vererek adların yerini tutan sözcükler olarak tanımlanan ve adlar gibi çekimlenebilen zamirlerin incelenen metinde tespit edilen türleri şu şekildedir:

2.1. Kişi zamirleri

İncelenen eserde tespiti yapılan teklik ve çokluk kişi zamirleri şunlardır: Ben, sen, ol, biz, siz, anlar.

Teklik 1. kişi zamiri

Eserde teklik 1. kişi adının tespit edilen kullanımları şöyledir:

ben: *Beni* birledi ve *benim* üzerime *şenâ* idüp (47a-3).

Añı *ben* yarlıgadam (47a-5).

Benden evvel gelen enbiyânuñ ve *benüm* itdügüm du‘ âlaruñ efđalı bu du‘ âdur (46a-2/3).

Teklik 2. kişi zamiri

Eserde teklik 2. kişi zahirine ait tespit edilen örnekler şöyledir:

sen: *Sen* â‘ lemsin (62a-8).

Baňa gelmeyenleri *sen* şefâ‘ at eyle (63b-4/5).

Ben *seni* yarlıgadam (22a-4).

Teklik 3. kişi zamiri

İncelenen eserde *o/biçiminde* kullanıldığı tespit edilmiştir.

Cümle hüccâc vakfeye tırurken *o/dağı* bile tırur (41b-3/4).

O/dağı bile kılur (41b-7).

Teklik 3. kişi zamiri, bir ad çekim eki aldığı durumlarda “*an*” şeklinde kullanılmıştır:

Anuñ istilâmı hemân sağ elin üzerine komağdur (25a-9/25b-1).

Eger bedeni ve şiyab necs olsa şalavâta mani‘ olacağ mıkđarı *amuñla* tavâfitse tavâf câ‘iz olur (23a-7/8, 23b-1).

Kendi *andan* gâfildür (42a-6/7).

Andan öyle vakti dâhil olduğda mü‘ezzin ezân okur (39a-8/9).

Çokluk 1. kişi zamiri

Eserde çokluk 1. kişi zamiri sadece şu örnekte tespit edilmiştir:

biz: Ey *bizüm* ulumuz saña ne muşibet oldu (45a-2/3).

Çokluk 2. kişi zamiri

İncelenen eserde çokluk 2. kişi zahirine ait tespit edilen örnekler şunlardır:

siz: Ve‘ azâbımdan havf iderler *siz* de şâhid oluñ (44a-8/9).

Peygamber üzerine şalavât virdi *siz* şâhid oluñ taḥkîk añı ben yarlıgadam (47a-4/5).

Çokluk 3. kişi zamiri

İncelenen eserde çokluk 3. kişi zamiri, *anlar* biçimindedir. Tespit edilen tümcelerdeki kullanımı şöyledir:

Anlar bir tã‘ifedür ki anlaruñ içinde olan maḥrûm gitmez. (44b-6/7).

Ba‘ dehu *anlan* yüzleri üzere sürüyüp cehenneme atalar (64a-7/8).

2.2. İşaret zamirleri

İncelenen eserde tespit edilen işaret zamirleri “bu, ol, anlar” şeklindedir:

bu: Esved'den ibtidâ itmek, ekşeri yanında *bu* sünnetdür (6b-5/6).

ol: Afđâlî hac *o*dur ki anda çok kıurubât ola (11a-8/9).

anlar: Ba' dehu *anlan* yüzleri üzere sürüyüp cehenneme ađalar (64a-7/8).

2.3. Dönüşlülük zamirleri

İncelenen eserde dönüşlülük zahirinin “kendi” ve “kendü” şeklinde tespit edilmiştir:

kendü: *Kendü* bildügi nesnelere meşğül ola (28a-5/6).

kendi: Hacer-i Esved *kendmün* sağ omuzu berâberinde kıala(17b-1/2).

2.4. Belirsizlik zamirleri

biri: Mezkur olan vâcibâtdan *birni* terk itse hac fâsid olmaz (9a-4/5).

cümlesi: Anı ziyâret idenlerün *cümlesin* bağışladum (63a-5).

her biri: Yedi yüzün *her biri* yüz biñ olmak üzere (37a-6/7).

şey: Namâz vakti geçmekde *şey*'i kıalile kıalmışdır (14b-7).

kimse: Sa' y iderken *kimseye* ezâ itmeye (36a-5/6).

2.5. Soru zamirleri

Eserde soru zamirleri olarak sadece “ne” ve “kim” sözcükleri tespit edilmiştir.

ne: Bundan ' azîm baña muşîbet *ne* ola ki (45a-4/5).

kim: Dağı neslin'den her kim ki gelüp bu du' â' i idende yarlıgadam (22a-4/5).

3. Sıfat

3.1. Niteleme sıfatları

Eserde tespit edilen bazı niteleme sıfatları şunlardır:

Kaçan Hâşaki medresesi önünde olan *şaru* minâreye dibinde olan (35a-6/7).

Büyük kıara taşlar vardır (43b-1).

Bu çayıra kıksa ve *alçaq* yere inse (10b-7).

3.2. Belirtme sıfatları

3.2.1. Sayı sıfatları

Aslında bir sayı adı olan bu sözcükler, bir ad ile beraber kullanılarak onları sayı yönüyle belirtirler.

3.2.1.1. Asıl sayı sıfatları

Beraber kullanıldığı adın sayısını net bir şekilde belirten sıfatlardır. Eserde tespit edilen asıl sayı sıfatları ve örnekleri şunlardır:

bir: Güneş batmadan ' arefe haddin kıksa *bir* kıurbân vâcib olur (5a-1/2).

iki: Her tavâf ' aqabince *iki* rek' at namâz kıılmaqdır (5b-1).

üç: Üç şavtı vâcibdür (6a-6).

dört: Ya' ni *dört* şavtı farzdur(6a-6).

altı: Şaru minâreye dibinde olan mile *altı* zirâ^ç miqdârı yakın vardık (34a-6/7).

3.2.1.2. Sıra sayı sıfatları

Asıl sayı sıfatlarına +Incl yapım eki getirilerek adların sıra ve derecelerini belirten sıfatlardır. Eserde sıra sayı sıfatlarının örnekleri şu şekilde tespit edilmiştir:

evvelkisi: *Evvelkisi*, tavâfı Hacer-i Esved’den ibtidâ itmek (6b-5).

birinci: *Birinci* kerre Ka^ç be’i Şerîf’ün Allâh-u Te^ç âlâ’ya şekvâ itdüğü istimâ^ç olunmuşdur (28a-8/9).

ikinci: *İkinci* vâcib, Şafâ ve Merve arasını sa^ç y itmekdür (4a-4).

üçüncü: *Üçüncü* vâcib, ol sa^ç y yürümeğe kâdir olan yürüyüp itmekdür (4a-5/6).

dördüncü: *Dördüncü* vâcib, ^ç Arefe vakfesini güneş batınca uzadup da tırnağdur (4b-6/7).

3.2.2. İşaret sıfatları

Eserde bu, şol ve ol şeklinde kullanımlarına rastladığımız işaret sıfatlarının örneklerinden bazıları şunlardır:

bu: *Bu* du^ç â’ı okuya (38b-8/9).

şol: Yâ Rabbi! *Şol* fulân kimse dünyâda ta^ç zimiy-le baña istilâm itdi (16b-2/3/4).

ol: *Ol* senede farz haccın itse (4a-1/2).

3.2.3. Soru sıfatları

İncelenen eserde adları soru yönünden belirten soru sıfatlarının kullanımlarına pek rastlanılmamıştır. Sadece bir örnekte “ne” soru sıfatının kullanıldığı tespit edilmiştir:

Ey bizüm ulumuz saña *ne* muşibet oldı ki bunuñ gibi feryâd idersin? (45a-2/3)

3.2.4. Belirsizlik sıfatları

İncelenen eserde örneklerine rastladığımız bazı belirsizlik sıfatları şunlardır:

bir: *Bir* kimse ne kadar Mekke’ye gelse (3b-7/8).

cümle: *Cümle* hüccâc vakfeye tırurken ol dağı bile tırur (41b-3/4).

her: *Her* küşelerde ta^ç yin olunan du^ç âları okumağ musteħabdur (27b-1/2).

her ne: *Her ne* du^ç â iderse cā’izdür (27b-2)

fulân : Şol *fulân* kimse dünyâda ta^ç zimiy-le baña istilâm itdi (16b-2/3).

3.3. Sıfat-fiiller

Eserde tespit edilen sıfat-fiiller (ortaçlar) ve bazı örnekleri şunlardır:

-An: Nâfile hac itse ol vâcib olan hac ya ^ç umre sâkıf olur (4a-2/3).

Yayan gidenüñ her adımı için yedi yüz şevâb yazılır (37a-5/6).

Benden evvel gelen enbiyânuñ ve benüm itdügüm du^ç âlaruñ (46a-2/3).

-maz: Anlaruñ aralarında katı *yaramaz* mücrim hâllü kimseler vardur (44b-2/3).

-ecek: İhrâma niyyet *idecek* muhîf olan libâsı ^ç âdet üzere giymegi (6b-2/3).

Andan gidüp gelecek sene gine gelüp (54b-9).

-miş: On kıl azâd itmîş şevâbı yazılır (31b-4/5) .

4. Zarf

Zarflar; eylemleri, eylemsileri, sıfat ve zarfları niteleyen ya da belirten sözcükler olarak tanımlanabilir. Zarflar; belirtme biçimlerine göre durum, zaman, yer-yön, ölçü ve soru olarak alt başlıklara ayrılabilir. Eserde zarf olarak kullanılan sözcükler şunlardır:

4.1. Durum zarfları

Eserde durum (hâl) zarfı olarak kullanılan bazı sözcükler şunlardır:

Mâdâmki Mekke’de olur *yayan* i’ âde itmek vâcibdür (4a-8/9).

Ġâfil olmaya (3b-1).

4.2. Zaman zarfları

İncelenen eserde tespit edilen örneklerde zaman zarfları bazen tek bir sözcükle yapılmış bazen de uzun terkipler ve sözcük grupları ile yapılmıştır. Tespit edilen örneklerden bazıları şunlardır:

Murâdın hâsıl oldu, siyird *imdi* arzı mahşere (62b-4/5).

Andan şöñra şükrân kurbânını boğazlaya (8a-7).

4.3. Ölçü (Azlık-çokluk) zarfları

Eserde bazı ölçü zarfları şu tümcelerde tespit edilmişlerdir:

Cemî’ aşşı idenler aşşısından aña *ziyâde* aşşı virdüm (22a-7/8).

Vaķfe’de bu du’â’ı *çok* okuya (47a-9).

Becid maşlahatı olsa *pek* yürümek de câ’izdür (25a-2/3).

4.4. Yer-yön zarfları

Eylemi ve eylemsileri yer ve yön bakımından etkileyen sözcüklerdir. Aşağı, yukarı, cânib, art, karşı eserde tespit edilen yer-yön zarflarıdır.

Gözlerin *aşaga* şalup gâyet huşû’ i-le ve hużû’ i-le tura (57b-4/5/6).

Ka’be-i ibtida geldikde *yukaru* mu’ allâ *cânib*nden gelüp (56a-4/5).

Maķâm-ı İbrâhîm *ard*ında tavâf namâzından şöñra bunu okuya (30a-9/30b-1).

4.5. Soru zarfları

Eserde tespit edilen soru zarflarından bazıları şunlardır:

İkindi namâzına ol kılnân *ne* namâzıdır bilmez (42a-1).

Bundan ‘azîm baña muşîbet *ne* ola (45a-4/5)?

Ne kadar kimseye şefâ’ at iderse kabûl itdüm (47a-6/7).

4.6. Zarf-fiiler

Eserde kullanılan zarf fiil (ulaç) eklerinden bazıları şunlardır:

- erek: Telbiye iderek teveccüh ide (38b-5).
- dUkçaA: Barmağı ucuyla tutup ata ve her at dıkça (50b-7).
- dUkdA, -dikde: ‘Arefe vakfından dön dükde imâm ardınca gelmek (7a-5/6)
- IncA: Güneş batınca tırnak vâcibdür. (4b-9).
- ken: Şehrine dâhil olurken bunu okuya (12a-4).
- mAdAn: Gine güneş batmadan dönüp (48b-8).
- Up: cem‘ idüp de namâzın birden kılmak mekrûhdur (21b-2).

5. Edatlar

Çekim edatları

Eserde çekim edatı ve tümcedeki kullanım örnekleri şu şekilde tespit edilmiştir:

- gibi: Bunuñ *gibi* te’sir idicek benim kalbime (16b-8/9).
- içün: Tavâf itmek *içün*, meger farz namâzına kâmet olmuş ola (14a-4/5).
- ile: Bayram günü üç nesne arasında tertib *ile* olmak vâcibdür. (7b-8/9).
- üzre: Bu vech *üzre* yedi kez devrân ide (20b-5/6).
- a karşı: Kibleye *karşı* durmak müstehebdur (43b-6).

Bağlama edatları

Eserde tespit edilen bağlama edatları şunlardır:

- ve: Haccuñ ‘ilm-i hâlini *ve* okuyacak du‘âları bildirir (1b-7).
- ammâ: Ba‘de’z-zevâl ‘arefe günü *ammâ* güneş batınca tırnak vâcibdür (4b-8/9).
- belki: Kâdir olsa ellerin ref‘ itmeye *belki* tekbîr idüp de istilâm ide (20a-3/4).
- da, de: *Muhiţ’da* didi ki bunu *da* ziyâde ede (51a-1).
- dağı: İkinci namâzın *dağı* kılmaz ve ikinci namâzın terk itmek (41b-4/5).
- eger: *Eger* ‘umre götürse de tırâş olmadın bir ‘umreye *dağı* varup (52a-6/7).
- ki: Nesliñden her kim *ki* gelüp bu du‘â’i idende yarlıgadam (22a-4/5).
- meger: Tavâf itmek için *meger* farz namâzına kâmet olmuş ola (14a-4/5).
- lâkin: Hâc fâsid olmaz, *lâkin* bir dem lâzım olur. (9a-5).
- ola ki: Rabbi’l-‘izzetden hitâb *ola ki* (44b-4).
- yâhūd: Ka‘be-i Şerîf’e irsâl ide *yâhūd* gine ‘avdet idüp de tavâfı i‘âde ide (23a-3/4).
- zîrâ: Ba‘zı yerlerde du‘â itmek için gezmeye, *zîrâ* sünnet budur (33b-4/5).

5.3 Ünlem edatları

Eserde ünlem edatı olarak sadece “ya” nidası tespit edilmiştir:

- Yâ* Beyt! Rabbuñ emridür. Yüri maşşer yerine (62a-2).
- Yâ* Rabbi! *Şol* fulân kimse dünyâda ta‘zîmiy-le baña istilâm itdi (16b-2/3/4).

Yâ Âdem! Taḥkîk ben seni yarlıgadam (22a-3/4).

6. Eylem (fiil)

6.1. Olumsuzluk eki

Eylemlerde olumsuzluk durumu “-mA” eylemden eylem yapma ekiyle yapılırken adlarda ise “değil” sözcüğü ile yapılmaktadır. İncelenen eserde tespiti yapılan olumsuzluk eki örneklerinden bazıları şunlardır:

Muḥaddemâ iḥrâm diyü bez geymege derler deyenlerden ol^{ma}ya (3a-6/7).

Nesne lazım ol^{maz} (4b-5/6).

Bile cemâ^ʿ atle kılm^{ay}up da cemâ^ʿ ati terk itmeden (14b-5).

6.2. Kişi ekleri

6.2.1. Zamir Kökenli Kişi Ekleri

Bu ekler geniş zaman, gelecek zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve gereklilik kipi ile kullanılmaktadır. Eserde zamir kökenli kişi eklerinin kullanım şekilleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 1.1. Zamir kökenli kişi ekleri

Kişi	Eki	Metindeki örnek kullanımı
Teklik	1. Kişi	-
	2. Kişi	-sin
	3. Kişi	-
Çokluk	1. Kişi	-
	2. Kişi	-
	3. Kişi	-lar, -ler

6.2.2. İyelik Kökenli Kişi Ekleri

Bu ekler şart ve görülen geçmiş zaman kiplerinin çekiminde kullanılır. Eserdeki kullanım biçimleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 1.2. İyelik kökenli kişi ekleri

Kişi	Eki	Metindeki örnek kullanımı
Teklik	1. Kişi	-m
	2. Kişi	-
	3. Kişi	-
Çokluk	1. Kişi	-k, -k
	2. Kişi	-
	3. Kişi	-lar, -ler

6.2.3. Emir Kökenli Kişi Ekleri

Bu ekler hem kişi hem kip eklerine karşılık gelmektedir. Eserdeki kullanım biçimleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 1.3. Emir kipi kişi ekleri

	Kişi	Eki	Metindeki örnek kullanımı
Teklik	1. Kişi	-	-
	2. Kişi	-	şefâ‘at eyle (63b-5).
	3. Kişi	-sun, sün, -sin	ğâfil olmayasın (42b-2).
Çokluk	1. Kişi	-	-
	2. Kişi	-ñız, -ñiz, -ñüz, -üñ	görüñ (44a-5).
	3. Kişi	-sunlar, -sünler	mağfûr olsunlar (62b-1).

6.3. Eylem çekimi

Eserde tespit edilebilen eylem kök ve gövdelerinin tümcede kullanımları basit çekimli eylemler ve birleşik çekimli eylemler olarak tasnif edilmiştir.

6.3.1. Basit çekimli eylem

6.3.1.1. Bildirme kipleri

Eserde şimdiki zaman kipinin kullanımına ilişkin herhangi bir örnek tespit edilememiştir. Tespiti yapılan diğer haber kiplerinin kullanım aşağıda belirtilmiştir:

6.3.1.1.1. Görülen geçmiş zaman

Teklik 1. kişi: Dilerse aña bağışladım (47a-8).

Teklik 2. kişi: Yâ ‘ Abdullâh kirâmen kâtibine ta‘ab virdüñ (55a-2/3).

Teklik 3. kişi: Kâbu yanında тұrup bunı oқudı (55a-1/2).

Çokluk 1. kişi: Kâbr-i Şerîf üzerine vardıķ (63a-7/8).

Çokluk 3. kişi: Bu maḥâlde terk idüp de pāk olup gitdi/er (45b-6).

6.3.1.1.2. Öğrenilen geçmiş zaman

İncelenen eserde öğrenilen geçmiş zaman kipine ait az sayıda örnek görülmüştür. Tespit edilen örnekler sadece 3. kişide teklik ve çokluk kullanımlarına ait olup, 1. ve 2. kişi ekinin herhangi bir kullanım örneğine rastlanılmamıştır.

Teklik 3. kişi: Cemî‘i enbiyâ (‘a.s) anuñ üzerine mübârek tutağların degürmiş (16a-2/3).

Çokluk 3. kişi: Melâ’ike’i muḥarrabîn daḥı istilâm itmışler (16a-4).

6.3.1.1.3. Gelecek zaman

İncelenen eserde sadece gelecek zaman ekinin -acak, -ecek biçiminin 3.teklik kişi ekindeki kullanım örnekleri tespit edilmiştir:

Kıyâmet günü olacaķ (61b-5).

Eserde gelecek zaman ekinin ilk ünlüsünün daralmaya uğradığı örneklere de rastlanılmıştır:

“Anı baña bağışla.” diyü şefâ‘ at idicek (16b-4/5).

Ḥacer-i Esved’i öpücek (17a-2).

6.3.1.1.4. Geniş zaman

Geniş zaman kipi -r, -Ar, -Ir ve -Ur ekleriyle çekimlenmiş olup eserde 1.ve 2. kişi teklik ve çokluk örneklerine rastlanılmamıştır. Metinde 3. kişi kullanımına ilişkin rastlanan geniş zaman örnekleri ise şunlardır:

Ḥac fâsid olmaz, lâkin bir dem lâzım olur (9a-5).

Aḥmak dahı var ki şabâḥ namâzı kılınurken gelür (14b-3/4).

Ḳabr-i Şerîf ile minber arasına dirler (57a-5).

6.3.1.2. Dilek (tasarlama) kipleri

Dilek (tasarlama) kipleri; eylemlerin iş, oluş ve hareketinin istenilen, lüzumu görülen, şarta bağlı veya emir bildiren kullanımlarıdır. İncelenen eserde tespit edilen tasarlama kip ekleri ve kullanım tümceleri aşağıya çıkarılmıştır.

6.3.1.2.1. İstek kipi

Eylem kök ve gövdelerine /-a/, /-e/ ekleri getirilerek oluşturulur. İncelenen eserde tespit edilen bazı istek kipi örnekleri şunlardır:

Ḥaşılı yelmeye ve yâb yürümeye. (24a-9).

Taḫşîlî fehm idüp de ġâfil olmayasın (42b2).

‘Ale’l-fevr Mekke’den çıkagide (53a-9/53b-1).

İstek kipinin olumsuz biçiminin örnekleri şunlardır:

Muḳaddemâ iḥrâm diyü bez geymege derler deyenlerden olmaya (3a-6/7).

Ġâfil olmaya (3b-1).

Namâzın vakti kerâhetde kılmaya (21a-1).

6.3.1.2.2. Emir kipi

Emir kipi Türkolojinin tartışmalı konularından birisidir. Emir kipinin 1. teklik ve çokluk şekillerinin emir kipi veya istek kipi olduğu hususunda bir fikir birliği bulunmamaktadır. İncelenen eserde 1. teklik ve 1. çokluk kişi kullanımına rastlanılmamış diğer kişilerde ise sınırlı örnekte kipin kullanımına rastlanılmıştır:

Ka‘be-i dünyâda ziyâret idenler kalksunlar (63b-8/9).

Görün! Benüm kirlüce ve tozluca kıllaruma, uzak uzak yollardan gelüp (44a-5/6).

Baňa gelmeyenleri sen şefâ‘ at eyle (63b-4/5).

6.3.1.2.3. Şart kipi

Eylemlere gelen ve şart anlamını veren ekin çekimi, iyelik kökenli kişi ekleriyle yapılır. İncelenen eserde -sA şart kipinin basit çekimli eylemlerde genellikle ekleşmiş biçimde kullanıldığı tespit edilmiştir. İstisna olarak sadece bir örnekte “ise” biçiminin kullanıldığı tespit edilmiştir:

Bir zirâ^c miqdârı poş kalur *ise* nısf şağ buğday sadağa ide (36a-4).

Eserde rastlanan şart kipinin kalıplaşmış kullanımı ile ilgili örnekler ise genellikle teklik 3. kişi eki ile gerçekleşmiştir. Sadece iki örnekte çokluk 3. kişi kullanımına rastlanılmıştır. Diğer kişi ekleri ile birlikte kullanım örneği ise tespit edilememiştir:

Teklik 3. kişi: Eger otursa yatsa cā'izdür (43b-5).

Çokluk 3. kişi: Eger götürüp itdürse^{ler} cā'iz i'âde itmese dem lâzım olur (23b-5/6).

Vaktâ ki namâzdan fâriğ olsalar^c ale't-ta^c cîl vaqfeye yerine gideler (42b-3/4/5).

Eserdeki şart kipinin olumsuz şekline ait tespit edilen bazı örnekler şunlardır:

Bulun^{masa} mekrûhdur (8b-3).

Bu tertîb üzere ol^{masa} İmâmeyn yanında (8a-9).

6.3.1.2.4. Gereklilik Kipi

Eserde tespit edilen gereklilik kipine ait örneklerden bazıları şunlardır:

Belki irâcuğdan işâret it^{melü} (19b-5).

Hacer-i Esved'i istilâm it^{melü} olsa bu du^c â'ı okuya (28b-3).

Kaçan Müzdelife'den git^{melü} olsa sükûnetle yâb yürüyüp gide (50a-6/7/8).

Ayrıca gereklilik anlamı aşağıdaki örnekte tespit edildiği gibi “gerek” sözcüğü ile de ifade edilmiştir.

Omuzı berâberi kaldıрмаğ *gerekdür* (18a-1).

6.3.2. Birleşik çekimli eylem

İncelenen eserde birleşik çekimli eylem ile ilgili örneklerden bazıları şunlardır:

6.3.2.1. Hikâye birleşik çekimi

Geniş zamanın hikâyesi

Metinde geniş zamanın hikâyesi çekimlenirken ek biçiminde kullanılmış olup “idi” şeklindeki kullanımına ise rastlanılmamıştır:

Bunu o^{kurlardı} (27b-8).

Şarğa ve ğarba ziyâsı *ererdî* (16b-6).

Geniş zamanın şartı

İncelenen eserde, teklik 1. ve 2. ile 1. çokluk kişiye ait örnek tespit edilememiştir. Diğer kişi ekleri ile kullanılan örnekler şunlardır:

Teklik 3. kişi: Eger kırâna niyyet iderse (9b-6).

Çokluk 2. kişi: Kanda olursanız (61b-12).

Çokluk 3. kişi: Eger götürüp itdürse^{ler} cā'iz i'âde itmese dem lâzım olur (23b-5/6).

Aşağıdaki örnekte olduğu gibi “ise” biçiminde kullanım da tespit edilmiştir.

Derecelere dege eger bir zirâ^c miqdârı poş kalur *ise* nısf şağ buğday sadağa ide, vâcib olur (36a-4/5).

Sadece bir örnekte ise geniş zaman şartının olumsuz şekline rastlanılmıştır:

İkinci namâzın tamâm idüp de imâma *yetmezse* cem‘ itmek câ’iz olmaz (40a-5/6).

Görülen geçmiş zamanın şartı

Eserde çekimlenen görülen geçmiş zamanın şartı ile ilgili tespitlerde olumlu ve bitişik olarak kullanıldığı, olumsuz biçimine rastlanılmadığı görülmüştür. Kullanım örnekleri şunlardır:

‘Umreye niyyet it*diyse* telbiye kaç‘ ide (15b-14/5).

Hacc-ı kırâna niyyet idüp gel*diyse* tırâş olmaya (36a-7/8).

Eger it*diyse* tekrâr bir dahı itmek lâzım olur (36b-6/7).

6.4. Ek-eylem

Basit çekimli eylemlere gelerek birleşik çekimli eylemleri meydana getiren ek eylem, bileşik çekimli eylemler bahsinde ifade edilmiştir. Ek eylemin diğer görevi ise ad soylu sözcükleri eylem durumuna getirerek çekime sokmasıdır. Tespit edilen örnekleri şunlardır:

6.4.1. Ek-eylemin görülen geçmiş zamanı

İncelenen eserde ek-eylemin görülen geçmiş zaman çekiminin “idi” veya “-DI/DU” yapıları ile ilgili herhangi bir örneğe rastlanılmamıştır.

6.4.2. Ek-eylemin geniş zamanı

Genellikle ek-eylemin geniş zaman çekiminin *-dUr* şeklindeki kullanımına rastlanılmış olup az sayıdaki *-dIr* şeklindeki kullanım örnekleri de tespit edilmiştir:

Mücâvîr olmuş kimseler var*dur* (20b-2).

Ammâ mekrûh*dur* (6b-7).

Tırâş olmak*dur* ya kırkma*dur* (5a-7/8).

Bazı örneklerde ise ek-eylemin geniş zamanının eksiz kullanımına rastlanılmıştır:

Esved’i ibtidâ tavâfda üç vechi *var* (19a-7).

Ek-eylemin geniş zamanının olumsuzu “*degil+dür*” biçiminde kullanıldığı örnekler tespit edilmiştir. Düz ünlülü kullanımlarına ise rastlanılmamıştır.

Tertîb vâcib *degildür*, belki sünnetdür (8a-1).

Öpmek lâzım *degildür* (25b-1).

Çabr-i Şerîf üzerinde olan şubâka yakın varmaya, edeb *degildür* (57b-1/2).

6.4.3. Ek-eylemin şartı

İncelenen eserde ek-eylemin şartı “ise”, i-se, şeklindeki kullanım örnekleri tespit edilmiştir:

Münferid bi’l-hac *ise* tavâf-ı kudumi diyü niyyet ide (15a-7/8).

Yanında gökçek kokulu nesneler var*i-se* tayyiblene (56b-3/4).

Eserde ek-eylemin şartının olumsuz biçimi “degil+se” şekliyle kullanılmıştır:

Vaqt-i kerâhet *degilse* iki rek‘ at tahıyyetü’l-mescid kıla (39a-7/8).

vaqt-i kerâhet *degilse* iki rek' at sünnet ihrâm deyü niyyet idüp namâzı kıla (51a-7/8).

Eserde, ek-eylemin şartı *ise*'nin kalıplaştığı sözcük örneği de bulunmaktadır:

Bir *kimse* sükûnet-ile vaqâri-le yâb yürüyüp (24b-9).

6.5. Basit Yapılı Eylemler

Anlamı ve yapısı bozulmadan daha küçük birimlere bölünemeyen kök hâlindeki eylemlerdir. İncelenen eserde tespit edilen basit yapıli eylemlerden bazıları şunlardır:

Dem sâkıt *olur* (5b-7).

Bilâ zarûri te 'hîr *ider* (14b-9).

Bilâ şavt *öpe* (18a-9).

6.6. Türemiş Yapılı Eylemler

6.6.1. Addan eylem yapan ekler ile oluşturulan türemiş eylemler

İncelenen eserde tespiti yapılan addan eylem yapan ekler ile oluşturulan eylemler ve tümcedeki kullanımlarına dair örneklerden bazıları şunlardır:

+1A: Andan şöıra şükrân kırbânını boğazlaya (8a-7).

+A: Cemî' günâhların yarlıgâdum (44b-1).

6.6.2. Eylemden eylem yapan ekler ile oluşturulan türemiş eylemler

İncelenen eserde tespiti yapılan eylemden eylem yapan ekler ile oluşturulan eylemler ve tümcedeki kullanımlarına dair örneklerden bazıları şunlardır:

-ir: Elini degimege kıâdir olmasa (20a-4/5).

-dUr: Kıâdir olmasa götürüp itdüreler (5b-4).

-Il: Şevâb yazıur (32a-9).

-un, -n: Miķâtdan ihrâmlazmak vâcib olur (3b-9).

Buluzmasa mekrühdur (8b-3).

-iş, -uş: Kıõuşuları mağfûr olsunlar (62b-1).

Öyleye yetişmese ikindi'i imâm ile kılmak câ'iz olmaz (40b-4/5).

6.7. Birleşik eylemler

Eserde bileşik yapıli eylemlerden bazıları şöyle tespit edilerek metin içerisinde örnekendirilmiştir:

bul-: Uşul bul- (57a-8).

kıl-: Namâz kıl- (2a-9), taḥiyyetü'l-mescid kıl- (39a-8).

eyle-: Tercih eyle- (7a-4), gusul eyle- (39a-5), şefâ'at eyle- (63b-5).

it-: Ezâ it- (2a-7), tırâş it- (8b-9), taleb it- (13a-5), teveccüh it- (14a-4), niyyet it- (15a-8),

ol-: Muķârin ol- (2a-1), bâṭıl ol- (3b-1), ğâfil ol- (3b-1), vâcib ol- (3b-9), sâkıt ol- (4a-3), kıâdir ol- (4a-6/7), lazım ol- (4b-6), tırâş ol- (5a-7), dâḥil ol- (12a-4), żâyi' ol- (12b-5/6).

Sonuç

Hac ibadeti yapmak üzere yola çıkacak hacı adaylarına hac ibadetinin yapılış şekli veya hac yolunun duraklarını anlatmak gayesi ile hac seyahatnameleri kaleme alınmıştır. Bu seyahatnamelerden haccın kural ve usulleri ile ilgili bilgilendirici eserlere menâsik-i hac denilmektedir. Ayrıca hac yolculuğu sırasında konaklanan durak ve güzergâhlar ile ilgili bilgi veren eserlere de menâzil-i hac denilmiştir. Türk edebiyatında menâsik-i hac ve menâzil-i hac türünde pek çok eser yazılmıştır.

18. yüzyılda istinsah edilen Hâzâ Menâsik-i Hac-ı Sinân Efendi, hacla ilgili ibadetlerin hangi sıraya göre ve ne şekilde yapılacağı ile ilgili usul ve esasların anlatıldığı menâsik-i hac türünde bir eserdir. Eser Menâsik-i hac olarak adlandırılmış olsa da eserin son kısmında hac menzilleri ile ilgili verdiği bilgiler nedeniyle aynı zamanda bir Menâzil-i hac türüne de örnek teşkil etmektedir.

Eser öğretici bir gaye ile yazıldığından eserde sade bir dil kullanılmaya çalışılmış ancak dinî terim ve Arapça sözcüklerin varlığı bunu zorlaştırmıştır.

Eserde Türkçe sözcüklerde ve yabancı dillerden Türkçeye giren sözcüklerde de genel olarak önlük-artlık uyumu bulunmaktadır.

Eserde yuvarlaklaşmanın etkisi görüldüğünden tutarlı bir dudak uyumundan da söz edilemez. /g/, /ğ/ seslerinin düşmesi nedeniyle yuvarlak ünlü taşıyan sözcükler, yapım eklerindeki yuvarlak ünlü nedeniyle yuvarlak ünlü taşıyan sözcükler, Eski Türkçeden beri yuvarlak ünlü taşıyan sözcükler, eklerde yuvarlaklaşma ve ünlüsü aslında yuvarlak olan ekler nedeniyle yuvarlaklaşma örnekleri tespit edilmiştir: Kaba (17b-3), yukarı (56a-4), için (45b-8), altın (59a-8), karşı (43b-6), kendü (28a-5), alup (24b-3), itdüre (4b-3).

Eserde ünlü düşmesine örnek teşkil edecek bazı sözcükler tespit edilmiştir: Alın (19a-2), emr ide (61b-6), Kaba-i Şerif (57b-1), uyku (45b-2/3), hükmi (32a-1), akçesini (4b-1/2).

Eski Türkçede er- şeklinde olan -i eylemi Batı Türkçesine geçişte er- eyleminin -r'si düşmüş ve /e/ sesi /i/ sesine dönüşmüştür: Ererdi (16b-5/6), iderse (9b-6/7), degilse (39a-7/8), olurken (12a-4/5).

Eserde birçok sözcükte ünlü değişimine ilişkin örneklerin tespiti yapılmıştır. i > e değişimi, u > ı, u > i, ü > i, ı > u, i > ü, u > a seslerine ait ünlü değişimleri görülmüştür.

Eserde k > g, k > ğ, b > v, b > p, d > y, t > d ünsüz seslerinin değişimi ile ilgili örneklere rastlanılmıştır.

Eserde, yürümege (4b-4/5), ayağı (36a-3/4), iderse (9b-6), ucıyla (50b-6/7), dibinde (35a-7) sözcüklerinde tespit edildiği gibi “k > g, k > ğ, t > d, ç > c, p > b seslerinde ünsüz ötümlenmesi” vardır.

Eserde şedde genellikle Arapça ve Farsça sözcüklerde kullanılmıştır. Türkçe sözcüklerde tek bir örnekte şeddeye rastlanılmıştır: اَمَّا ammā (3b-4), تَوَجَّهَ teveccüh (16a-1), حَقَّقْهُ hakkında (16b-2), اللّٰرِينِ ellerin (19a-2), اُمُّتُوْهُ ümmetüñ (63a-1), جَنَّتْهُ cennete (64a-4).

Eserde ünlem edatı olarak da sadece “ya” nidasının kullanımına rastlanılmıştır.

Eserde eylem kök ve gövdelerinde olumsuzluk “-ma” eylemden eylem yapma ekiyle yapılırken adlarda ise “değil” sözcüğü ile yapılmıştır.

Bu çalışma ile menâsik-i hac türünde kaleme alınan bir eserin dil özellikleri tespit edilmiştir.

Kaynakça

- Atila, O. H. (2022). *Delîlü'l-huccâc ve'l-ümmiyyîn fî-tahsîli umûri'd-dîn (inceleme-metin-sözlük-tıpkı basım)*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Batman Üniversitesi.
- Buran, A. (1996). *Anadolu ağızlarında isim çekim (hâl) ekleri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Coşkun, M. (2002). *Manzum ve mensur Osmanlı hac seyahatnameleri ve Nâbî'nin Tuhfetü'l-Haremeyn'i*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çelik, A. (2021). *XVII. yüzyılda yazılan Osmanlı hac seyahatnâmelerinin tarih yazımı açısından değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi

- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2006). *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ergin, M. (2004). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Yayınları.
- Gabain, A. V. (2000). *Eski Türkçenin grameri*. (3. Baskı). (M. Akalın, Çev.) Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*. Ayraç Yayınları.
- Halaçoğlu, Y. (1981). Osmanlı İmparatorluğu'nda menzil teşkilâtı hakkında bazı mülâhazalar. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 122-132.
- Harman, Ö. F. (2013). Hac. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C.14. ss. 382). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Keskin, M. (2012). *Dört mezhebe göre İslâm ilmihali*. Çağrı Yayınları.
- Kiraz, S. (2020). Fethî'nin manzum Menâzil-i Hacc'ı. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 310-334.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri: (şekil bilgisi)*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öğüt, S. (2006). *İslam'da inanç ibadet ve günlük yaşayış ansiklopedisi*. C. 2. M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Vakfı.
- Özalp, H. (2016, 02 15). İnsanlığın en eski tapınağı Göbeklitepe teolojij olarak bize ne söyler? *Bilimname*, (30), 59,74.
- Özel, R. O. (2013). Yûsuf Sinânüddîn el-Amâsî (1000/1592) ve “Tebyînü'l-Mehârim” adlı eseri. *Usul İslam Araştırmaları*, 20(20), 113- 140.
- Savran, H. (2018). Türk dilinde yuvarlaklaşma olayı ve dudak uyumu. *Türkbilig Dergisi*, (35), 89-96.
- Şükrü Hâluk Akalın vd. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tuğluk, M. E. (2021). Yazarı bilinmeyen bir menâsik-i hac kitabı delîlü'l-huccâc ve'l-ümmiyyîn fî-tahsîli umûrî'd-dîn. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 9 (27), 237.
- Türk Dil Kurumu. (2008). *Yazım kılavuzu*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Zülfikar, H. (1991). İmlamızın geçirdiği evrelerden örnekler. *Türk Dili*, (470), 65.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Abdussamed ORAL

Diğer Yazarlar / Other Authors: Doç. Dr. Mehmet Emin TUĞLUK

Yazar Katkı Oranı Beyanı/Author Contribution Rate: Araştırmacılar çalışmaya eşit oranda katkı yapmışlardır.

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazarlar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkilerinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmalarının olmadığını beyan etmişlerdir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazarlar bu makalede “Etik Kurul İzni”ne gerek olmadığını beyan etmişlerdir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazarlar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmişlerdir.

Yayınlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

